

چالش های عمده داخلی و شیب ملایم اصلاحات داخلی و سیاست خارجی میرضیایف

فرزاد رمضانی بونش

پژوهشگر و کارشناس مسائل منطقه ای

شمسه

انتخابات ریاست جمهوری ازبکستان 4 دسامبر (14) آذر ماه در این کشور به پایان رسید و از بین نامزدهایی چون سرور آتمرادف از حزب دموکراتیک ملی تیکلانیش، شوکت میرضیایف از حزب لیبرال دموکراتیک، حاتمجان کتمانف حزب خلق دموکراتیک و نریمان عمرف از حزب سوسیال دموکراتیک، میرضیایف که از سال 2003 به عنوان نخست وزیر ازبکستان و پس از درگذشت اسلام کریمف، رئیس جمهور موقت در صحنه قدرت حضور داشت با کسب 88.61 درصد آرا پیروز و رئیس جمهور این کشور معرفی شد. در این میان نوشتار زیر به چالش های عمده فراروی داخلی و وی و نگاه وی به انجام اصلاحات با شیب ملایم در عرصه داخل و خارج پرداخته میشود.

چالش های عمده داخلی و شیب ملایم اصلاحات داخلی میرضیایف

در واقع هر چند برخی معتقدند که دولت در کنار امنیت آفرینی موضوع ثبات در رویکردهای اقتصادی علیرغم بحران مالی و پولی در منطقه، رضایت بیشتر مردم را فراهم آورده، اما عمده چالش رهبر نوین همچنان اقتصادی است. در این حال بانک جهانی در پیش بینی اخیر خود اعلام کرد رشد اقتصادی در منطقه آسیای مرکزی در سال آینده 2.3 درصد و اصطلاح ناامید کننده را برای این رشد بکار برد. در این بین باید توجه داشت که در عرصه داخلی جمعیت 30 میلیون نفری کشور و میراث دولت اقتدارگرا با چالش اقتصادی بیکاری، دستمزد پایین،

کاهش پولهای ارسالی کارگران مهاجر روسیه (کارگران مهاجر حداقل دو تا سه و نیم میلیون نفر و بیشتر در روسیه) ، کمبود گاز، بازار سیاه ارز و تفاوت گسترده نرخ رسمی و بازاری، تورم، تسلط زیاد دولت بر اقتصاد، مشکلات سیستمهای آبیاری و مسئله آب، سرمایه گذاری خارجی اندک و.. روبرو بوده است. در بعد دیگری نزدیک به شصت درصد از جمعیت سی میلیونی جامعه در حالی زیر 30 سال هست که با افزایش نارضایتی طبقه متوسط و جوانان روبرو بوده و تهدیدات امنیتی و افراطگرایی جهادی، از جمله جنبش اسلامی ازبکستان همچنان وجود درد. گذشته از این در حالی که عملا دختر مهم پیشین کریمف یا گلناره از سال 2014 از جانشینی بالقوه ریاست جمهوری حذف شده وضعیت کنونی چینش در بدنه قدرت خود چالش نوینی برای ضیایف است. در این بین آینده افراد و جایگاه های یولداشف، عظیمف و عنایتف، نوع کنش اپوزسیون کوچک زیر کنترل شدید امنیتی داخلی، گروه های قدرتمند افراد سمرقند، تاشکند و فرغانه، نگاه به نوع اصلاحات اساسی قانون اساسی در زمستان ۱۳۹۳ (که نظام کشور به نیمه پارلمانی تبدیل شد) هم چالش های مهم و بنیادین است. در کنار این نیز باید توجه داشت که چالش برخورد با حزب جانبدار آزادی قراقالپاقستان با ادعای بیش از یک سوم کشور، نوع رابطه با اقلیت مهم تاجیک چون بخارا و سمرقند و تاثیر گذاری احتمالی آنها در هر نوع افزایش تنش در روابط تاجیکستان و ازبکستان (رحمان در گذشته گفته بود این شهرها روزی به تاجیکستان بازگردانده میشود)، تداوم یا گشایش در سیاست زبانی ازبکستان، برخورد با رهبران جامعه مدنی فعالان حقوق بشر و.. هر یک به نوبه خود میتواند چالشی در حوزه های سیاسی، اجتماعی و امنیتی دولت تاشکند باشد.

در این میان به نظر میرسد میرضایف با حفظ سیاستها و تاکتیکهای کریموف برخی اصلاحات آهسته با شیب ملایم را در حوزه داخلی اجرا کند. در واقع وی هر چند مشهور به سرسختی و خشونت فیزیکی و نزدیکی به اندیشه کریمف مشهور است، اما پس از حدود 13 سال نخست وزیری وضعیت جمهوری ازبکستان را میشناسد و با توجه به رویکردهایی چند ماه گذشته چون

نوع مدیریت بحران جانشینی بدون شورش داخلی و نمود بیرونی اپوزیسیون داخلی و خارج نشین تغییر جهت گیری های سیاسی اقتصادی رویکردهایی با هدف انجام اصلاحات و تصویب قانون مبارزه با فساد، آزادسازی بازار ارز ، جلب سرمایه گذاری خارجی اصلاحات آرام را در نظر دارد. این امر در حوزه های گوناگونی چون توجه به احداث مناطق آزاد تجاری در استان ها، تنوع بخشیدن به اقتصاد، جلب سرمایه گذاری خارجی، بهبود جدی فضای اقتصادی و تجاری و ورود سرمایه های خارجی (40 میلیارد دلار برای پنج سال آینده) ، پشتیبانی از بازرگانی و جذب سرمایه گذاری خارجی ، برنامه مبارزه با فساد، کاهش نقش برجسته و زیاد مالکیت دولتی در بخشهای راهبردی، اصلاحات تدریجی اجتماعی و... تلاش خواهد کرد تا بدون شتابزدگی و حفظ ثبات و جلوگیری از اغتشاشات اجتماعی بر کاهش نارضایتی اجتماعی و افزایش فعالیت های اقتصادی و نوسازی تاکید کند.

شیب ملایم اصلاحات در سیاست خارجی میرضیایف

در دوران رئیس‌جمهور پیشین ازبکستان به نگاه برخی سیاستی انزواگرایانه و برخی دیگر پاندولی و متوازن را مد نظر داشت. در این مسیر میرضیایف مجری برنامه‌های کریمف بود در سالهای گذشته سیاست خارجی اصولی چون عدم عضویت در بلوکهای نظامی، عدم مشارکت در عملیات حفظ صلح، عدم میانجیگری خارجی در کشورهای آسیای مرکزی و... را در نظر داشت و در همین مسیر عدم عضویت در اتحادیه اقتصادی اوراسیا و بی توجهی به امنیت جمعی مد نظر بود. اما در وضعیت نوین اگر به رویکردهای چند ماه گذشته میرضیایف توجه کنیم دعوت از ناظران غربی برای حضور در انتخابات ریاست جمهوری ، تشدید تبادل هیئت‌ها بین ازبکستان و تاجیکستان، بهبود روابط با همسایگان و برخی بازیگران دیگر منطقه ای چون ترکیه نشان از نگاهی نوین به سیاست خارجی است. در این میان به نظر میرسد چین همچنان بهترین شریک ازبکستان به شمار رود. چرا که از یک سو پکن بدون در خواست های غربی چون حقوق بشر و آزادی سیاسی آماده همکاری است و از سوی نیز به دلیل

تحریم‌های غربی و رکود در اقتصاد، چین برای سرمایه‌گذاری در ازبکستان جایگزین خوبی برای مسکو (با درخواست‌های گسترده سیاسی و اقتصادی) است لذا توجه به روابط ابعاد نوینی خواهد یافت.

در بعد دیگری برخی ضیایف را طرفدار روسیه میدانند. در این بین دیدار وی با ولادیمیر پوتین و سخنان پوتین در مورد پیروزی قاطع میرضیایف و دعوت وی به مسکو در کنار دیدار وزیران دفاع روسیه و ازبکستان و تمرکز بر گسترش همکاری‌های نظامی و دوجانبه برای سال 2017 میلادی، اقدامات مشترک و تحکیم پتانسیل‌های نظامی و مدرنیزه، تجهیز نیروهای مسلح ازبکستان با فناوری‌های روسیه تا سال 2020 میلادی نشان از آغاز روندی نوین در روابط دو کشور است. در همین میان به نظر میرسد تلاش مسکو نیز برای متقاعد کردن تاشکند به ورود به اتحاد اقتصادی اوراسیا و سازمان پیمان امنیت جمعی و افزایش مبادله تجاری گسترده تر شود

در حوزه ای دیگر با وجود تعطیلی مرکز رئیس دفتر ناتو در تاشکند ازبکستان، سفر اخیر معاون دستیار وزیر امور خارجه آمریکا در امور آسیای جنوبی و مرکزی به ازبکستان، استراتژی جدید آمریکا در بازگشت به آسیای مرکزی و رفع ادعاهای در مورد «نقض حقوق بشر در ازبکستان» ممکن است تاشکند را وادارد تا برای حداکثر رسانیدن منافع سیاسی، مالی و اقتصادی گام‌هایی برای حفظ توازن بردارد.

گذشته از این به نظر میرسد از یک سو هر چند کریمف با چهار کشور همسایه خویش در آسیای مرکزی روابط متشنج داشت، اما بنا به اعلام میرضیایف، آسیای مرکزی در دیپلماسی خارجی تاشکند در اولویت قرار خواهد گرفت. در این تبریک هر یک از رهبران ترکمنستان، قزاقستان و قرقیزستان و فوری تاجیکستان بعد از پیروزی «میرضیایف» کاهش تنش و یا لغو ویزا برای ساکنان مناطق مرزی، عدم طرح نیروگاه برق آبی راغون در سخنرانی امسال وزیر امور خارجه ازبکستان در نشست مجمع عمومی، در کنار توجه تاشکند به حفظ جایگاه ژئوپلیتیک ازبکستان در کنار رقابت با قزاقستان، دوری از اقدامات تند چون مسدود کردن راه آهن، در اولویت بودن عدم تحریک

مناقشات منطقه‌ای، حل مشکلات امنیت انرژی و مرزها و اختلافات مرزی حل نشده و ناحیه‌های جدا شده در عین رقابتهای منطقه‌ای بر سر آب و منابع دیگر و نیاز ازبکستان به آب قرقیزستان و تاجیکستان همگی بسترهای نوینی برای تنش زدایی منطقه‌ای از سوی تاشکند است.

آنچه مشخص است برنامه‌پیش از انتخابات «شوکت میرضیایف» در مورد انجام اصلاحات سیاسی، اقتصادی و اجتماعی و اقتصاد باز ازبکستان و جذب سرمایه‌های خارجی بدون سیاست خارجی خوب و بدون تنش غیر ممکن است. در این بین در سیاست خارجی رهبر نوین تغییر گسترده رویه سیاست خارجی با توجه به چارچوب اصلاحات اساسی قانون اساسی مد نظر نیست، اما همچنان توازن پایدار بین منافع قدرتهای بزرگ جهان روسیه، آمریکا، چین، اتحادیه اروپا و گسترش آرام و ملایم روابط با کشورهای همسایه و منطقه‌ای مد نظر خواهد بود. چنانچه سفر اردوغان به ازبکستان پس از یک دوره سرد در روابط و اظهار امیدواری وی در مورد نخستین سفر خارجی رئیس‌جمهور آینده ازبکستان به ترکیه و تعمیق روابط دوجانبه و در کنار آن احتمال بهبود در روابط تاشکند با ایران، اتحادیه اروپا و سایر بازیگران نیز می‌تواند قابل درک باشد.